

6.2. Hudba 2.poloviny 20.století 1945-1990

6.2.1 Dědictví hudby první poloviny 20.století

Definitivní rozrušení dosavadního systému hudebního myšlení (který počal u florentské cameraty a skončil pozdním romantismem).

Hlavní obecné znaky:

- Nový soubor skladebných technik (nejradikálnější dodekafonie).
- Experimentální průzkum nevyzkoušených cest v hudebních formách, zproblematizování dosavadních.
- Rozrušení konvencí v hudebně akustické oblasti, rozšíření zvukového materiálu pomocí nových nástrojů a elektroakustických přístrojů.
- Nová stanoviska a názory na hudební tradici, leckdy protichůdné až zcela zamítavé (odstranění kultu uctívání velikánů).
- Přehodnocení forem hudby a její vnitřní struktury - tím nové otázky jejich komunikativních forem (leckdy se octla v izolaci).
- Nové národní kultury (v Anglii Ralph Vaughan Williams, ve Finsku Jean Sibelius a další).
- Schopnost organicky zahrnovat do svého středu nejrůznější projevy minulých i přítomných kultur.
- Snaha naplnit dosavadní úsilí (často destruktivní a technické povahy) novým smyslem a duchovní hodnotou.

2.světová válka - násilný a markantní řez ve vývoji moderní hudby: často oddělení právě zrozeného nástupu nové hudby od vyžívání a syntetizace dosažených výsledků, přetrhání kontaktů mezi generacemi.

Poválečný vývoj - nutnost dlouhé konsolidace, často návraty až k samým počátkům nové hudby.

Globální pohled na první polovinu 20.století: Nešlo o uzavřenou epochu, nýbrž o nastoupení cesty, o prozkoumání nových možností.

6.2.2 Tzv. Nová hudba (Musica nova)

Název předwebernovské hudby. Počátek v padesátých letech.

Hlavní představitelé:

Karlheinz Stockhausen (1928)

Luigo Nono (1924-1990)

Pierre Boulez (1926)

György Ligeti (1923)

Theodor Adorno (1903-1969)

Darmstadtské mezinárodní prázdninové kursy pro Novou hudbu (Ferienkurse für Neue Music) - významné místo konfrontací poválečné hudební avantgardy zvláště v západní Evropě, USA, Japonsku a Polsku. V Darmstadtu (SRN) pravidelně od r.1946 ve spolupráci s předními skladateli (viz nahoře) a interprety.

6.2.3 Osobnosti světové hudby

6.2.3.1 USA

6.2.3.1.1 Aaron Copland /le/ (1900-1990)

Všestranný skladatel, klavírista, dirigent, pedagog, publicista, hudební organizátor (koncerty současné hudby, festival v Tanglewoodu).

Vliv francouzské hudby (studia u N.Boulangérové), jazzu, mexického folklóru.

Z díla: Všechny obory kompoziční práce, 4 symfonie, balety, např. Apalačské jaro (1944), Billy the Kid (1938), Rodeo (1942), opery, klavírní a komorní díla, hudby pro film a divadlo, známé Fanfare for the Common Man (Fanfáry pro obyčejného muže) ad.

6.2.3.1.2 John Cage /kejdž/ (1912-1992)

Skladatel, klavírista a pedagog. Krátce příklon k dodekafonii, později však jeden z hlavních představitelů konkrétní a elektronické hudby. Strhující experimenty s velkým vlivem na americkou a evropskou hudbu, leckdy považované za výstřelky.

Z díla: orchestrální kompozice, skladby pro prepared klavír (zvláště upravený s atypickým zvukem).

6.2.3.1.3 Leonard Bernstein (1918-1990)

Skladatel, dirigent a klavírista. Využití rozmanitých prvků hudby 20století, včetně nonartificiální.

Z díla: 3 symfonie (č.1 Jeremiáš z l.1941-44), opery, muzikály (Candide z r.1956, světově proslulá West Side Story z r.1957), řada dalších skladeb různých žánrů (Mše, Chichesterské žalmy, Divertimento pro orchestr ad.).

6.2.3.1.4 Další skladatelé světového jména

Walter Piston (1894-1976), Samuel Barber (1910-1981), Virgil Thomson (1896-1989) ad.

6.2.3.2 Velká Británie

Větší úsilí o výraznou hloubku a kontakt s vlastními tradicemi. Slohové výboje v pozadí.

6.2.3.2.1 Michael Tippett (1905)

Ve Velké Británii uznáván jako B.Britten. Humanista a pacifista. V hudbě exaktnější, avšak osobitý.

Opery, symfonie, koncerty (např. pro 2 smyčcové orchestry), oratoria Dítě naší doby, komorní tvorba a další.

6.2.3.2 Benjamin Britten (1913-1976)

Vrcholný zjev světové hudby 20.století. Skladatel, dirigent, klavírista, hudební organizátor. Hudba v podstatě tradiční, ale individualistická v oblasti melodiky, barevnosti.

Z díla:

Opery (nejvýznamnější oblast)

Peter Grimes (1945), Únos Lukrecie (1946), Albert Herring (1947), Sen noci svatojánské (1960) ad.

Vokální díla

Válečné requiem (1962) pro sóla, dětský a smíšený sbor a orchestr, Serenáda pro tenor, lesní roh a smyčce (1943), Jarní symfonie (1949) pro sóla, chlapecký a smíšený sbor a orchestr, Chvála koled (1942) pro dětský sbor a harfu, kantáty a církevní skladby.

Symfonická díla

Prostá symfonie, Sinfonia da Requiem (1940), Variace na téma Franka Bridge (1937) pro smyčce, Variace a fuga na téma Henryho Purcella (1945, známé instruktivní dílo pod názvem Průvodce mladého člověka orchestrem) ad.

6.2.3.2.3 Jiní známí angličtí skladatelé

Williams Walton (1902-1983), Richard Rodney Bennet (1936), Peter Maxwell Davies (1934)

6.2.3.3 Francie

Po 2.světové válce - hudební experimenty: pokračování v kompozičních principech 2.vídeňské školy (R.Leibowitz), využití poznatků z kybernetiky (I.Xenakis).

6.2.3.3.1 André Jolivet /ž/ (1905-1974)

S O.Messiaenem spoluzakladatelem skupiny Mladá Francie (viz odd.6.1.13.2.3), Studia u E.Varése. Dirigent a ředitel Comédie Francaise. Rytmicky impulzivní a dynamická hudba. Smysl pro melodickou a instrumentální koloristiku.

Z díla: orchestrální skladby, koncerty (např. pro trubku, pro Martenotovy vlny ad.), opera Dolores (1942), balety, filmová hudba a další.

6.2.3.3.2 Olivier Messiaen /ijen/ (1908-1992)

Studia varhan (M.Dupré) a skladby (P.Dukas). Člen skupiny Mladá Francie. Pedagog (pařížská konzervatoř) a teoretik.

Z díla: Dvacet pohledů na Ježíška (1944) pro klavír, Tři malé liturgie (1944), Varhanní kniha (1951), Exotičtí ptáci (1956) pro klavír a orchestr, opera Sv. František z Assisi (1985) a velké množství dalších děl.

6.2.3.3.3 Pierre Schaeffer (1910-1993)

Skladatel a hudební teoretik. Inženýr francouzského rozhlasu a televize, od r.1968 profesorem elektronické hudby na pařížské konzervatoři. R. 1942 založil první akustické studio, od r.1948 komponuje konkrétní hudbu (viz 7.3.5.1).

Z díla: Suita pro 14 instrumentů (1949), experimentální opera Orphée (1954) a další skladby.

6.2.3.3.4 Pierre Boulez /ule/ (1925)

Skladatel, teoretik, klavírista, slavný dirigent. Studia O.Messiaena a R.Leibowitze. Ředitelem pařížského institutu pro akustický a hudební výzkum.

Nejvýznamnější představitel nové francouzské hudby a přední osobnost evropské hudební avantgardy. Vyšel z C.Debusyho, O.Messiaena a 2.vídeňské školy. V jeho tvorbě: tonální serialismus, stochastická hudba (založena na teorii pravděpodobnosti, viz odd.7.3.8), nové nezvyklé zacházení s vokálním materiálem aj.

Z díla: Kladivo bez pána (1954, Le marteau sans maître) pro alt a 6 instrumentů (progresivní dílo), Portrét Mallarmeův (1962) pro soprán a orchestr, velká řada orchestrálních a vokálních děl velké různorodosti.

6.2.3.4 Německo

Díky Darmstadtským kursům Německo = kolébka Nové hudby. Významná rozhlasová studia pro elektronickou hudbu (Bonn, Kolín n.Rýnem).

6.2.3.4.1 Theodor Adorno (1903-1969)

Hudební teoretik, filozof a sociolog. Žák A.Berga, nejkompetentnější znalec Schönbergovy školy. Po návratu z emigrace v USA r.1950 profesorem ve Frankfurtu n.Mohanem. "Duchovní otec" koncepcí Nové hudby.

6.2.3.4.2 Hans Werner Henze (1926)

Skladatel a dirigent. Hlavní inspirační zdroje: I.Stravinskij, P.Hindemith, dodekafojie, ale především neoklasicismus. Využití všech slohových technických prvků, blízký vztah k jevištnímu umění.

6 symfonií (1947-69), koncerty, orchestrální díla (např. Sonáta pro smyčce z r.1958), opery (např.Malý princ z r.1964), balety, vokální a komorní díla.

6.2.3.4.3 Karlheinz Stockhausen (1928)

Skladatel, klavírista a dirigent. Žák Franka Martina (významného švýcarského progresivního skladatele), D.Milhauda a O.Messiaena. Od r.1963 šéfem elektroakustického studia v Kolíně n.Rýnem.

Vychází z postwebernovského punktualismu, dosahuje úspěšné syntézy elektronické, instrumentální a vokální hudby. Polyfakturálnost, objevná práce v oblasti zvuku.

Z díla: Punkte (1952), Mikrophonie I. (1964) a II. (1965), Studie (1953-54, elektronické) a další.

Hlavní představitel progresivního vývoje světové hudby po r.1950.

6.2.3.5 Itálie

6.2.3.51 Luigi Nono (1924-1990)

Skladatel a pedagog (v letech 1958-59 v Darmstadtu). Vliv A.Schónberga (expresionismus), A.Weberna (punktualismus). Příznačné uplatnění lyriky, sociální a humanistická tematika, často programní hudba s převahou vokálních žánrů (navázání na italské tradice vokální hudby).

Z obrovského díla: Vítězství u Guerniky (1954) pro sbor a orchestr, Canti (1955) pro třináct instrumentů. Písně života a lásky (1962) pro soprán, tenor a orchestr (tam část Sul ponte di Hiroshima) a další.

6.2.3.52 Bruno Maderna (1920-1973)

Skladatel a dirigent (hlavní interpret Nové hudby). Orchestrální a koncertantní díla, elektronická hudba.

6.2.3.6 Polsko

V polovině 50.let v Polsku rozvoj nejnovějších slohových tendencí v západoevropské avantgardy. Od r.1956 jeden z nejvýznamnějších festivalů soudobé hudby Varšavská jeseň - ohnisko současného hudebního vývoje a silný inspirační zdroj pro domácí i zahraniční skladatele, kteří vyrostli v čelné představitele světové hudby.

6.2.3.6.1 Witold Lutoslawski (1913-1994)

Skladatel a dirigent (svých děl). Zajímavý vývoj ovlivněn novými koncepcemi západní Evropy, ale také melodicko-rytmickým materiálem folklóru (nejen polského). Od r.1961 aleatorika, témbrové a koloristické prvky.

Z díla: Smuteční hudba pro smyčce věnovaná památce B.Bartóka (1958, dodekafonie), Benátské hry (1963), Tři poémy Henry Michauxe pro orchestr a dvacetihlasý sbor (1963, aleatorika), Postludium pro orchestr (1967), Koncert pro violoncello a orchestr (1970) a další.

6.2.3.6.2 Tadeusz Baird /erd/ (1928-1981)

Vyšel z neoklasicismu v r.1955-58 podstatný obrat - dodekafonie, seriální technika. Základním znakem osobitá lyrika a expresivní výraz.

Z díla: Čtyři eseje pro orchestr (1958), Variace bez tématu (1962), 3 symfonie a další.

6.2.3.6.3 Krzysztof Penderecki (1933)

I.+II. Skladatel, dirigent, pedagog (Krakov, Essen). Již od počátku své dráhy hledání nových zvukových materiálů pomocí tradičních nástrojů, hudba témbřů, aleatorika. Syntéza tradičních prostředků a principů Nové hudby. V posledních letech návrat k tradici, melodie, harmonii.

III. Rozměry času a ticha (1960) pro čtyřicetihlasý smíšený sbor, smyčce a bicí

Tren (1960) pro 52 smyčcových nástrojů (Žalozpěv nad oběťmi Hirošimy).

De natura sonoris číslo 1 (1967), č.2 (1971)

Pašije o umučení Pána Ježíše Krista podle sv.Lukáše (1966) - v nich začleněné novátorsky pojaté Stabat mater z r.1962.

Kosmogonia (1970) pro soprán, tenor, bas, sbor a orchestr na texty Sofokla, Ovidia, Leonarda da Vinci, Giordana Bruna, Jurije Gagarina a Johna H.Gllenna (na objednávku OSN k 25.výročí jejího vzniku).

Polské requiem (1980-1984) - vznik pod dojmem událostí počátku osmdesátých let v Gdaňsku a vzniku Solidarity. Působnost hudební řeči, hluboká citovost, humanismus.

Velké množství dalších děl, např. opera Černá maska.

IV. Vrcholná osobnost současné světové hudby. Vliv na další skladatele.

6.2.3.7 Rusko a další východní národy

Řada talentovaných osobností jak v Rusku, tak i v dalších zemích (Pobaltí, jižní republiky), značně převyšujících skladatele, kteří byli na oficiálních místech prosazováni jako angažovaní tvůrci tzv. socialistické kultury (představitelé oficiálního skladatelského svazu např. G.V.Sviridov, T.N.Chrennikov).

6.2.3.7.1 Rodion Konstantinovič Ščedrin (1932)

I ve světě známé balety Carmen (se stylizací původní Bizetovy hudby) a Anna Kareninová, opery (např.Mrtvé duše), symfonická a komorní tvorba, písně, filmová hudba.

6.2.3.7.2 Alfred Šnitke (1934)

Nejúspěšnější skladatel Východu posledních let s obrovským mezinárodním ohlasem. Polystylovost ve vzácné syntéze a osobitém uměleckém projevu. Inspirace ruským folklórem a pravoslavnou liturgií, bachovskou polyfonií, mozartovskou prostotou, romantickou citovostí, impresionistickou barvitostí. Využití všech podnětů, které přinášejí soudobé kompoziční techniky.

Z díla: Concerti grossi (3), Koncert pro klavír (1959), 3 symfonie, komorní tvorba, Requiem (1975) pro sbor sólisty, klávesové a bicí nástroje, opery, balety, vokální skladby a další.

6.2.3.8 Další přední osobnosti

6.2.3.8.1 Iannis Xenakis (1922)

Řecký skladatel a architekt (spolupracoval s Le Corbusierem). Žák A.Honeggera, D.Milhauda a O.Messiaena. Představitel nejradikálnější vlny evropské avantgardy. Hudebně materiální konstrukce, záliba v neustále měněných parametrech tónů. Pevný řád skladeb podložený statickými metodami. Aleatorika, elektronická hudba, stochastická hudba.

6.2.3.8.2 György Ligeti (1923)

Maďarský skladatel a teoretik žijící ve Vídni. Spolupráce s elektronickým studiem v Kolíně nad Rýnem, přednášky v letních kursech v Darmstadtu. Ve svých dílech kompoziční techniky Nové hudby. Řada teoretických prací v téže oblasti.

Stručné informace o dalších významných osobnostech a pohled na vývojové trendy současnosti - viz oddíl Přehled hlavních skladebných principů 20.století.

6.2.4 Osobnosti české hudby

V době okupace - obrovská všennárodní role české hudby (v oblasti kultury hudba na čelných místech).

V prvních poválečných letech - naděje na opětné zařazení české hudby do světového kontextu (r.1946 první ročník mezinárodního hudebního festivalu Pražské jaro), znovuobnovení hudebně školských a uměleckých institucí.

Po roce 1948 - velký zlom a invaze sovětské ideologie a zásad tzv. socialistické kultury formulované A.A.Ždanovem: určité uvolnění až v 60.letech.

Období let 1948-1989 - nutno muzikologicky důsledně zhodnotit. Priorita oficiální kultury, kletrá musela dodržovat oficiální stanoviska jediné strany řídicí společnost. Důsledky: umlčení řady osobností, které zůstaly doma (M.Kabeláč), nebo se staly součástí pounorové a posrpnové emigrace (J.Novák). Domáci oficiální kulturní vývoj však i přes důslednou ideologickou podmíněnost zdařilý a řada výsledků světové úrovně v oblasti tvorby a zvláště interpretace (úspěchy České filharmonie a dalších souborů a sólistů ve světě).

Takřka do každého desetiletí vstoupila nová vyhraněná generační vrstva skladatelů.

6.2.4.1 Poválečná léta

Výrazné, charakterově však rozdílné osobnosti, využití národních inspirací (okupace, osvobození), záhy pak vlivů evropské moderny.

6.2.4.1.1 Miloslav Kabeláč (1908-1979)

Vrcholná skladatelská osobnost, význačný pedagog: po roce 1968 umlčen. Vytříbený osobitý sloh - strohá melodika a harmonie, polyfonie, architektonika velkých celků, v šedesátých letech podněty Nové hudby, aleatorika, konkrétní hudba.

Z díla:

Neustupujte (1939, protiokupantská kantáta)

8 symfonií (č.8 z r.1970 pro soprán, smíšený sbor, varhany a bicí)

Mystérium času (1957, monumentální orchestrální passacaglia)

Zrcadlení (1964)

Hamletovská improvizace (1964)

Eufemias Mysterion (1964-65, pro soprán a komorní orchestr)

8 invencí pro bicí nástroje (1965, obrovské komorní a vokální dílo.

6.2.4.1.2 Jaroslav Doubrava (1909-1960)

Navázal na O.Jeremiáše. Prostá linie, barvitá instrumentace.

Opery(Sen noci svatojánské), balety (Král Lávra z r.1951, Don Quijote z r.1955), velká orchestrální a komorní tvorba.

6.2.4.1.3 Václav Trojan (1907-1983)

Žák V. Nováka a A. Háby. Zcela osobitý skladatelský typ: vrcholné mistrovství, nová poetičnost, vtip, humor v nejrůznějších žánrech, bytostně české národní intonace.

Z díla:

Dnes už legendární hudba k loutkovým filmům Jiřího Trnky např. Špalíček (1946-48), Císařův slavík (1948), Bajaja (1951), opera Kolotoč (1939), bale Sen noci svatojánské (1979), jevištní báseň pro sóla a orchestr na námět Karla Plicky Zlatá brána (1973), skladby komorní, zábavné, taneční, suity, pásma, scénické hudby a další.

6.2.4.1.4 Václav Dobiáš (1909-1978)

Skladatel, pedagog, hudební organizátor (např. předsedou výboru Pražského jara). Významný představitel oficiální hudební kultury (angažovaná tvorba různých žánrů). Vliv meziválečné avantgardy, později však převládá lyrika v duchu české tradice.

Z díla:

Sonáta pro klavír, dechový kvintet, tympány a smyčce (1947)

Nonet O rodné zemi (1972)

Písňové cykly, komorní a orchestrální tvorba.

6.2.4.1.5 Jan Seidel (1908)

Skladatel, hudební organizátor (Čs. rozhlas, Národní divadlo, Supraphon ad.). Představitel oficiální hudební kultury. Inspirace národními tradicemi.

Z díla:

Hobojové koncerty, sborová tvorba, angažované písně a velké vokální skladby.

6.2.4.1.6 Klement Slavický (1910)

Žák K. B. Jiráka aj. Suka. Inspirace moravským folklórem. Osobitý dramatický projev s vášnivou melodikou, barvitou harmonií (někde atonalita), bohatá citovost, lyričnost, až janáčkovská dramatičnost.

Z díla:

Moravské taneční fantazie (1951), Rapsodické variace (1953), Symfoniety (č. 4 Mír lidem celého světa z r. 1983 pro strunné, klávesové a bicí nástroje, sopránové sólo a recitátora), velké komorní a vokální dílo.

6.2.4.1.7 Jan Kapr (1914-1988)

V padesátých letech angažované skladby. V šedesátých letech naprostý zlom - progresivní linie v rámci Nové hudby, včetně aleatoniky a elektronických zvuků. Po r. 1968 zcela umlčen oficiálními kruhy.

Z řady děl významná Cvičení pro Gydli (1967) pro koloraturní soprán, flétnu a harfu (akceptace artikulace dětského hlasu).

6.2.4.1.8 Jan Hanuš (1915)

Bohatá melodika s akcentací české tradice, v šedesátých letech citlivé použití nových kompozičních metod.

Z díla:

Opery, např. Plameny (1944), Sluha dvou pánů (1958), Pochodeň Prometheova (1963, prvky elektronické hudby)

Z baletů např. Sůl nad zlato (1954), Othello (1956)

7 symfonií a další orchestrální tvorba

významné církevní skladby, velká vokální tvorba, např. oratorium Ecce homo (1977-80), Český rok pro dětský sbor a orchestr (1952), sbory, písně a další.

6.2.4.2 Padesátá léta

U řady autorů vlivy neoklasicismu i nastupující Nové hudby.

6.2.4.2.1 Jiří Pauer (1919)

Skladatel, pedagog, významný veřejný činitel (ředitel České filharmonie v t.1958-78 a Národního divadla v l.1978-89).

Hudební řeč vystavěna na klasických základech, inspirace českou hudební tradicí, částečně neoklasicismem a hudební avantgardou.

Z díla:

Opery, např. Žvanivý slimejš (1949-50), Zuzana Vojířová (1954-57, jedno z nejúspěšnějších děl české poválečné tvorby), Manželské kontrapunkt (1961), balety, např. Ferda mravenec (1975), monodrama "Labutí píseň" (1973, podle A.P.Čechova), orchestrální, komorní a vokální díla, včetně angažované tvorby padesátých let.

6.2.4.2.2 Jan Novák (1921-1984)

Jeden z mála žáků B.Martinů v USA. Po r.1968 emigrace (Dánsko, Itálie, SRN, kde zemřel).

Inspirace: B.Martinů, I.Stravinskij, jazz, antika. V jeho osobité hudební řeči prvky dodekafonie a Nové hudby, v šedesátých letech návrat k linii B.Martinů - I.Stravinskij, lyrika, prvky neoklasicismu.

Z obrovského díla:

Významné vokální skladby komponované na latinské texty, např. opera Dulcitus (1977), zpěv pro hlasy a nástroje Ignis pro Ioanne Palach (1969), Passer Catulli (1962) pro bas a 9 nástrojů, symfonická díla např. Ludi symphoniaci (1978), velké množství komorních a písňových skladeb.

6.2.4.2.3 Vladimír Sommer (1921)

Inspirace: S.Prokofjev, I.Stravinskij, A.Honegger, D.Šostakovič. Svérázný tvůrčí projev, tlumočení hlubokých humanistických myšlenek.

Z děl:

Vokální symfonie (1958) pro alt, recitátora, sbor a orchestr na texty F.Kafky, F.M.Dostojevského, C.Pavese (jedno z nejzávažnějších českých děl 20.století), smyčcový kvartet d moll (1955), Sinfonia da requiem (1978, vokální symfonie č.2), koncerty, vokální a komorní díla.

6.2.4.2.4 Karel Husa (1921)

Skladatel žijící od r.1946 v zahraničí - ve Francii a v USA (Cornell University v Ithace). Vlivy V.Nováka: dodekafonie, inspirace českám a moravským folklórem.

Z díla:

Hudba pro Prahu (1968), řada orchestrálních, vokálních a komorních skladeb.

6.2.4.2.5 Jan Rychlík (1916-1964)

Jeden z nejosobitějších zjevů poválečné české tvorby. Prvky jazzu, folklóru mimoevropských národů Nové hudby. Například Africký cyklus pro 9 nástrojů (1961).

6.2.4.2.6 Jan F.Fischer (1921)

Například opery Ženichové (1953-57), Romeo, Julie a tma (1959-61), balety, orchestrální, komorní a vokální skladby.

6.2.4.2.7 Ilja Hurník (1922)

Skladatel, klavírista a hudební spisovatel (Trubači z Jericha, Cesta a motýlem a další). Prvky lidové hudby rodného Slezska, impresionismu, neoklasicismu a Nové hudby.

Z díla:

Balet Ondráš (1950), opera Dáma a lupiči, komorní, koncertní a zvláště vokální tvorba (jedinečné dětské sbory a písně).

6.2.4.2.8 Otmar Mácha (1922)

Vychází z modality moravských lidových písní. Osobitý hudební projev s výraznou melodicko-rytmickou i barevnou invencí, smysl pro architekturu velkého celku.

Z díla:

Odkaz J.A.Komenského (1955, nově koncipováno r.1989), opery Polapená nevěsta (1957), Jezero Ukereve (1963, podle V.Vančury), Symfonieta (1970) a další instrumentální a vokální tvorba.

6.2.4.2.9 Viktor Kalabis (1923)

Citová až filozofující hloubka, velkorysá architektonická řešení.

Dílo velmi významné a rozsáhlé, převážně instrumentální (skladby komorní, 9 koncertů, 5 symfonií), např.č.2 Sinfonia pacis a vokální (například kantáta na lidovou poesii Vojna, Píseň na Rilkeho básně, Canticum canticorum ad.).

6.2.4.2.10 Svatopluk Havelka (1925)

Expresivní melodika, významná rytmika, originální smysl pro barvu. Díla hluboké myšlenkové závažnosti.

Z díla:

Např. kantáty Chvála světla (1958), List Poggia Braccioliniho Leonardu Brunimu z Arezza o odsouzení Mistra Jeronýma z Prahy (1948, jedno z nejzávažnějších děl současné hudby), orchestrální skladba Hommage á Hieronymus Bosch (1974) a další.

6.2.4.2.11 Jindřich Feld (1925)

Navázal na avantgardu, později melodika, harmonie (rozšířená tonalita i dodekafonie). Převaha instrumentální tvorby: řada smyčcových kvartetů a dalších komorních skladeb, koncertů pro sólové nástroje, orchestrálních děl (např. Tři fresky z r.1963, Symfonie z r.1967). Velký ohlas v zahraničí.

6.2.4.2.12 Nekonvenční řešení hudebních forem, bohatě diferencovaná harmonie (i bitonalita), styl pevné vnitřní logiky.

Z díla:

Příběh fléten (1949-50), Sinfonietta (1948), Concerto grosso č.2 (1985) a další orchestrální a komorní skladby.

6.2.4.2.13 Lubor Bárta (1928-1972)

Rodák z Lubné u poličky, osobitá invence, harmonie pod vlivem novějších výbojů. Většinou orchestrální, koncertní a komorní tvorba.

6.2.4.2.14 Zdeněk Lukáš (1928)

Jeden z nejosobitějších a nejoblíbenějších skladatelů současnosti. Stavebná důslednost, příznačná melodičnost, kompoziční zralost. Vliv českého folklóru v sedmdesátých letech převládal.

Z díla:

Velké množství orchestrálních, koncertních a komorních skladeb (symfonie, koncerty - takřka pro všechny instrumenty), ještě známější a více prezentované jeho skladby vokální, např. Ecce quomodo morituti justitiae motet J.Galla (1969), sborový cyklus Parabolae Salomonis (1965), stovky sborů (Věneček, Pocta tvůrcům) a úprav lidových písní.

6.2.4.2.15 Petr Eben (1929)

I. Žák P.Bořkovce, profesorem AMU, předtím dlouhá léta na katedře hudební vědy filozofické fakulty Karlovy university. Význačné přednášky v zahraničí. Skvělý klavírista (systematicky se zabývá improvizací) a varhaník. Uznávaná osobnost v evropském měřítku.

II. Inspirace: středověká hudba, lidová tvorba, vyhraněný projev, silné melodické invence často modálního zabarvení, novodobě vyostřená harmonie.

III. Šestero písní milostných (1951-56, písňový cyklus)

Zelená se snítka (1953-59, jedinečný cyklus dětských sborů s doprovodem)

Starodávné čarování milému (1957), Láska a smrt (1959) - významná vokální díla

Nedělní hudba (1959), Faust (1979), Job (1987) - znamenité varhanní skladby

Apologia Sokratus (1961-67) - oratorium

Pragensia (1973) - pozoruhodné vokálně-instrumentální dílo

Významná církevní tvorba (menší a další formy), např. Missa cum populo, Pražské Te Deum 1989

Z orchestrálních skladeb např. Vox clamantis (1969, symfonická věta pro 3 trubky a orchestr), Noční hodiny (1975, koncertantní symfonie pro dechové kvinteto, smyčce, klavír a bicí, později upravené i do sborové podoby), klavírní koncert, 2 varhanní koncerty a další

Obrovské množství dalších orchestrálních, vokálních (např. cyklus dětských sborů Čtyři vánoční písně z r.1960) a komorních skladeb

IV. Vrcholná osobnost české poválečné tvorby s velkým kreditem i v zahraničí.

2.4.2.16 Miroslav Raichl (1930)

Žák P.Bořkovce, aspirantura u V.Dobiáše. Pedagogická činnost (konzervatoř v Praze a v Pardubicích). Vychází z české tradice, melodik, v námětech netradiční koncepce spíše menších ploch, originalita v jejich ztvárnění, občas sklon k humorné poloze (texty J.R.Picka, E.Sojky ad.). Největší doménou vokální tvorba (z dětských cyklů např. Rýmování vorvani a jiný zvěř (1970), Pět smíšených sborů na slova J.R.Picka (1973), Originální Fotbalová opera (1970), stovky úprav lidových písní.

6.2.4.3 Šedesátá léta

6.2.4.3 Šedesátá léta

Vedle tvorby vyrostlé na tradicích české a světové hudby 20.století již u některých plně vyrovnání se s Novou hudbou. Dodekafonie, serialita, ale i podněty mimoevropských kultur, vliv polské nové hudby. Toto platí pro většinu skladatelů uvedených v odd.6.2.4.2.

V první polovině šedesátých let vznik specializovaných souborů zaměřených na interpretaci soudobé hudby, např. Komorní harmonie Libora Peška, Musiva viva pragensis a další.

6.2.4.3.1 Pavel Blatný)

Představitel tzv. "třetího proudu" (= snaha o syntézu jazzových prvků a soudobé artificiální hudby). V osmdesátých letech zásadní obrat k neoromantismu (kantáty na básně Erbenovy Kytice např. Vrba, Vodník).

6.2.4.3.2 Marek Kopelent (1932)

Hlavní protagonista Nové hudby u nás a prvořadý její představitel v evropském měřítku. Rozsáhlé dílo instrumentální a vokální známé i v zahraničí (Varšavská jeseň, Donaueschingen). Dnes vůdčí osobnost progresivní skladatelské skupiny Ateliér.

6.2.4.3.3 Jan Klusák (1934)

Od neoklasicismu a dodekafonie cesta k mimořádné osobitosti vybudované na základech Nové hudby.

Z díla:

Čtyři malá hlasová cvičení (1960, na text Franze Kafky, první dílo Nové hudby uvedené v Praze), 8 invencí pro různá instrumentální obsazení (1961-71), Variace na téma G.Mahlera (1962) pro orchestr, z baletů např. Héró a Leandros (1988). Orchestrální, komorní, sborová a jevištní tvorba. Hudby k činohrám, filmům a pro televizi, elektroakustické skladby.

6.2.4.3.4 Luboš Fišer (1935)

Vliv tradice i Nové hudby. Osobitý hudební projev vystavěný na výrazné melodice a emocionalitě.

Z obsáhlého díla:

6 klavírních sonát (1955-64), opery Lancelot (1957), Věčný Faust (1987, pro televizi), Ruce (1961, sonáta pro housle a klavír), Patnáct listů podle Durerovy Apokalypsy (1965) pro orchestr, Caprichos (1960) pro komorní a smíšený sbor podle F.Goyla, Requiem (1968).

Jeden z nejúspěšnějších tvůrců pro film a televizní inscenace.

6.2.4.3.5 Jaroslav Krček (1939)

jeho hlavní životní doménou rozlehlá a soustavná práce v oblasti folklóru a anonymní tvorby vedoucí k její osobité a tvůrčí aktualizaci. Vedoucí úspěšného souboru Musica Bohemica.

Z díla:

Kvadrofonní opera Nevěsta Raab (1971), Rozmluvy s časem (1979, koncert pro 2 hlasy a magnetofonový pás), symfonie a další skladby, stovky úprav lidových písní.

6.2.4.3.6 Ivana Loudová (1941)

Žákyně M.Kabeláče, E.Hlobila, O.Messiaena a A.Joliveta. Úsilí o dokonalost formy a výrazové využití nových skladebných technik.

Z díla:

Kantáta Malý princ (1967), Concerto pro bicí, varhany a dechy (1972) a celá řada dalších orchestrálních, komorních a vokálních skladeb.

6.2.4.4 Sedmdesátá léta

Nová hledání v oblasti zvukové a instrumentální, větší procento skladeb využívajících novodobých skladebných prostředků (aleatorika, modalita, témbrové principy, koláže), nové pohledy na interpretaci (spojení hudby a scénické akce v netradičních útvarech).

Významná činnost plzeňské elektroakustické laboratoře, brněnského skladatelského týmu zkoumajících nové postupy a možnosti (Josef Berg, Alois Piňos, Miloslav Ištván, Arnošt Parsch, Rudolf Růžička, Miloš Štědroň).

Mezinárodní pozornost a uznání tehdejší české tvorbě. Vstup nové generace skladatelů narozených již v poválečné době. Nejvýraznější:

Ladislav Kubík (1946) - zajímavý Koncert pro housle a orchestr (1980), vokálně symfonická poéma básně J.Wolkera Wolkeriana (1982-83), a další.

Ivan Kurz (1947) - hlavně instrumentální tvorba, komorní a orchestrální.

Václav Riedlbauch (1947) - zajímavá instrumentální tvorba, balet Mackbeth (ro Novou scénu).

Milan Slavický (1947) - syn K.Slavického, orchestrální, komorní a vokální tvorba, také elektroakustické kompozice (např. Pražský podzim z r.1990).

Vladimír Tichý (1946) - pozoruhodná orchestrální tvorba.

Otomar Kvěch (1950) - instrumentální a vokální tvorba.

6.2.4.5 Osmdesátá léta

Další zásadní stylové přeměny z důvodu dvou zdánlivě protichůdných vývojových trendů:

- průnik do nonartificiálních sfér, mnohdy splývání (zvláště díky masovému rozšíření elektroakustických prostředků - syntetizérů apod.)
- vývoj k neoromantické výraznosti a zvukovosti: zdůraznění expresivnosti a hluboké citovosti (pocit ekologického i jiného ohrožení, tlak hrozby celosvětové zkázy, krizové jevy mezinárodního i vnitrosociálního vývoje).

Hlavní představitelé:

Sylvie Bodorová (1954) - orchestrální, komorní a vokální tvorba

Michal Košut (1954) - např. pětidílný symfonický obraz Jan Satini Aichel (1979)

Juraj Filas (1955) - z konce 80.let pozoruhodná televizní opera Rakovina v ňle (o problematice drogové závislosti), zajímavé vokální a instrumentální skladby.

Petr Kofroň (1955) - představitel romantického minimalismu, jeden z vůdčích představitelů souboru Agon, který se orientuje na interpretaci nejprogresivnější tvorby (J.Cage, I.Xenakis, S.Reich, vlastní tvorba), vedle P.Kofroně zde protagonistou Martin Smolka (1959).

Petr Kofroň (1955) - představitel romantického minimalismu, jeden z vůdčích představitelů souboru Agon, který se orientuje na interpretaci nejprogresivnější tvorby (J.Cage, I.Xenakis, S.Reich, vlastní tvorba), vedle P.Kofroně zde protagonistou Martin Smolka (1959).

Jiří Gemrot (1957) - komorní, orchestrální a vokální tvorba zajímavé invence.

Michael Kocáb (1954) - všestranné zaměření od avantgardní podoby rocku až po syntetizující kompozice velkých rozměrů, např. Odysseus (1987, úspěšná inscenace Laterny magiky), množství filmové tvorby.

6.2.5 Slovenští skladatelé

Vývoj značně opožděný. Zakladatelský význam generace slovenských skladatelů - žáků pražské konzervatoře ve třídě V.Nováka. R.1948 - vznik Slovenské filharmonie (prvním šéfdirigentem Václav Talich).

6.2.5.1 Eugen Suchoň (1908-1993)

Inspirace: slovenská lidová hudba a její principy. Lyrika, dramatická baladičnost.

Z díla:

Národní opery Krútňava (1941-49, dramatický příběh ze slovenské vesnice, bohaté folklórní stylizace), Svätopluk (1952-59, podle dramatu I.Stodoly), Baladická suita (1936) pro klavír a orchestr, Žalm země podkarpatské (1938, kantáta), Metamorfózy (1953) pro orchestr a další skladby. Považován za slovenského národního skladatele.

6.2.5.2 Ján Cikker (1911-1989)

Největší operní skladatel v Československu po r.1945, mezinárodní ohlas.

Z oper:

Juro Jánošík (1950-53), Beg Bajazid (1955-56), Vzkříšení (1960), Coriolanus (1974), Rozsudek (1979), Obléhání Bystrice (1983) a další.

6.2.5.3 Další osobnosti

Alexand Moyzes (1906-84) - zakladatel slovenské symfonické hudby (9 symfonií, přede hry, suity, koncerty). Komorní a vokální tvorba. Stovky úprav lidových písní.

Dezider Kardoš (1914) - symfonická tvorba (6 symfonií, Slovakofonie pro orchestr, koncerty), vokální a komorní dílo. Úpravy s tylizace slovenské lidové hudby.

Podobně jako v Čechách i zde zastánci klasického trendu a představitelé progresivních proudů s pozoruhodným využitím kompozičních metod 20.století.

Nejvýznamnější: Oto Ferenzý (1921), Tibor Frešo (1918-87, rovněž významný operní dirigent), Josef Grešák (1907-87), Ilja Zeljenka (1932), Ivan Parík (1936), Igor Bázlik (1940) a velká řada dalších.

6.2.6 Hudební život a představitelé interpretačního umění

6.2.6.1 Ve světě

6.2.6.1.1 Osobnosti

Houslisté:

Yehudi Menuhin (1916, Američan)

Isac Stern (1920, Američan ruského původu)

Ruggiero Ricci (1920, Američan)

David Oistrach (1908-7, Ukrajinec)

Leonid Kogan (1924-82, Rus)

Henryk Szeryng (1918-88, Mexičan)

Itzak Perlman (1945, Američan)

Gidon Kremer (1947, ruský emigrant)

Anne-Sophie Mutter (1963, Němka)

Shlomo Mintz (1957, Izraelec)

Klavíristé:

Svjatoslav Richter (1914, Ukrajinec)

Emil Gilels (1916-85, Rus)

Arturo Benedetti_michelangelo (1920, Ital)

Maurizio Pollini (1942, Ital)

Glenn Gould (1932-82, Kanad'an)

Alfred Brendel (1931, Rakušan)

Violoncellisté:

André Navarra (1911, Francouz)

Pierre Fournier (1906-86, Francouz)

Mstislav Rostropovič (1927, Rus žijící v USA)

Yo Yo Ma (1955, Číňan)

Mischa Maisky (1948, Izraelec)

Flétnisté:

Jean-Pierre Rampal (1922, Francouz)

Aurèle Nicolet (1926, Francouz)

James Galway (1939, Američan)

Hobojista:

Heinz Holliger (1939, Švýcar)

Hornista:

Barry Tuckwell (1931, Angličan)

Trumpetisté:

Maurice André (1933, Francouz)

Ludwig Güttler (1943, Němec)

Pěvkyně (vesměs sopranistky):

Maria Callas (1923-77, Italka řeckého původu)

Renata Tebaldi (1922, Italka)

Elisabeth Schwarzkopf (1915, Němka)

Birgit Nilson (1918, Švédka)

Joan Sutherland (1926, Australanka)

Montserrat Caballé (1933, Španělka)

Mirella Freni (1935, Italka)

Katia Ricciarelli (1946, Italka)

Jessye Norman (1945, Američanka)

Barbara Hendriks (1948, Američanka)

Lucia Popp (1939-93, Slovenka žijící v zahraničí)

Edita Gruberová (1946, Slovenka žijící v zahraničí)

Pěvci - tenoristé:

Mario del Monaco (1915-82, Ital)

Mario Lanza (1921-59, Ital)

Fritz Wunderlich (1930-66, Němec)

Nicolai Gedda (1925, Švéd)

Luciano Pavarotti (1935, Ital)

René Kollo (1937, Němec)

Plácido Domingo (1941, Španěl)

José Carreras (1946, Španěl)

Pěvci - basisté:

Boris Christov (1918, Bulhar)

Martti Talvela (1935, Fin)

Nicolai Gjaurov (1929, Bulhar)

Paata Burčuladze (Gruzíнец)

Dirigenti:

Herbert von Karajan (1908-89, Rakušan)

Jevgenij Mravinskij (1903-89, Rus)

Leonard Bernstein (1918-90, Američan)

Georg Solti (1912, Angličan maďarského původu)

Rafael Kubelík (1914, Čech žijící v zahraničí)

Claudio Abbado (1933, Ital)

Riccardo Muti (1941, Ital)

Zubin Mehta (1936, Ind)

Seiji Ozawa (1935, Japonec)

James Levine (1943, Američan)

6.2.6.1.2 Orchestry, operní scény, komorní soubory

Nejlepší orchestry: Berlínští a Vídeňští filharmonikové, americké orchestry z Chicaga, Bostonu, New Yorku, Filadelfie, Montrealu, Clevelandu, Izraelská filharmonie, Londýnský symfonický orchestr, Francouzský národní orchestr, Concertgebouworkest Amsterdam, Drážďanský státní orchestr, Petrohradská filharmonie a další.

Nejlepší operní scény: Teatro alla Scala Milano, Vídeňská státní opera, Metropolitní opera New York, Královská opera Covent Garden Londýn a další.

Vynikající komorní soubory: Akademie sv. Martina Londýn, English Concert, Musica antiqua Kóln, Julliardovo kvarteto (USA), Amadeus kvartet (SRN) a další.

6.2.6.1.3 Nejznámější mezinárodní hudební festivaly

Salcburské festivalové hry (od r.1920 každé léto, Bayreuthské festivalové hry (od r.1876 každé léto, pouze opery R. Wagnera), Festival v Tanglewoodu (USA, od r.1940 každé léto) a velká řada dalších. Tyto údaje jsou velmi proměnlivé a jejich výběr značně relativní.

6.2.6.2 Hudební život a interpretační umění u nás po r.1945

Po válce řada nových státních institucí (státní orchestry, operní soubory, školy, nakladatelství, úpravy a další). Významným trendem také decentralizace mimo Prahu. Celkový trend vývoje viz odd.6.2.4.

Následující výčet obsahuje jména osobností a názvy souborů, které měly buď zcela zásadní význam pro vývoj naší interpretace, anebo se výrazněji prosadily na mezinárodní scéně. Zahrnuti jsou rovněž osobnosti a instituce Slovanska, pokud sehrály závažnou roli do roku 1989.

6.2.6.2.1 Osobnosti

Houslisté:

Alexandr Plocek (1914-82)

Josef Suk (1929, vnuk skladatele J.Suka)

Václav Hudeček (1952)

Ivan Ženatý (1962)

Klavíristé:

František Maxián (1907-71)

František Rauch (1910)

Josef Páleníček (1914-91)

Ivan Moravec (1930)

Valentina Kameníková (1930-89)

Ivan Klánský (1948)

Igor Ardašev (1967)

Violoncellisté

Miloš Sádlo (1912)

Josef Chuchro (1931)

Klarinetista

Bohuslav Zahradník (1947-87)

Hornista

Zdeněk Tylšar (1945)

Trumpetista

Miroslav Kejmar (1941)

Varhaníci:

Jiří Reinberger (1914-77)

Václav Rabas (1933)

Aleš Bárta (1960)

Cembalistka:

Zuzana Růžičková (1928)

Pěvkyně-sopránistky:

Marie Podvalová (1909-92)

Mária Taubertová (1911)

Milada Šubrtová (1924)

Ludmila Dvořáková (1923)

Magdaléna Hajóssyová (1946)

Gabriela Beňačková-Čápová (1947)

Pěvkyně-altistky:

Marta Krásová (1910-70)

Štěpánka Štěpánová (1906)

Věra Soukupová (1932)

Pěvci-tenoristé:

Beno Blachut (1913-85)

Ivo Žídek (1926)

Vilém Přibyl (1925-90)

Peter Dvorský (1951)

Pěvci-barytonisté:

Zdeněk Otava (1902-80)

Václav Bednář (1905-87)

Václav Zítek (1932)

Pěvci-basisté:

Karel Kalaš (1910)

Eduard Haken (1910)

Sergej Kopčák (1948)

Peter Mikuláš (1954)

Dirigenti:

Václav Talich (viz odd.6.1.16.2)

Václav Smetáček (1906-86, FOK)

Karel Ančerl (1908-73, Česká filharmonie, později Toronto)

Zdeněk Chalabala (1899-1962, Národní divadlo)

Jaroslav Krombholc (1918-83, Národní divadlo, Symf.orchestr Čs.rozhlasu)

Alois Klíma (1905-81, Symf.orchestr Čs.rozhlasu)

František Jílek (1913,Brno)

Ladislav Slovák (1919, Slovenská filharmonie)

Václav Neumann (1920, Česká filharmonie)

Zdeněk Košler (1928, pražské a bratislavské éry, zahraničí)

Libor Pešek (1933, různé orchestry doma i v zahraničí)

Vladimír Válek (1935, Symf.orchestr Čs.rozhlasu)

Jiří Bělohlávek (1946, FOK, Česká filharmonie)

Petr Altrichter (1951, FOK, zahraničí)

6.2.6.2.2 Orchestry, operní scény, komorní soubory

Významné orchestry:

Česká filharmonie, šéfdirigenti K.Ančerl (v letech 1950-68), V.Neumann (1968-90), J.Bělohlávek, G.Albrecht (od r.1993).

Symfonický orchestr hl.m.Prahy FOK, šéfdirigenti V.Smetáček (1942-77), J.Bělohlávek (1977-90), P.Altrichter (1990-91), M.Turnovský (1991-95).

Slovenská filharmonie, založena r.1949, šéfdirigenti V.Talich, po něm L.Rajter (v prvních sezónách), L.Slovák (1961-82), O.Lenárd (od r.1991).

Státní filharmonie Brno (založ.r.1956)

Janáčkova filharmonie Ostrava a další.

Významné operní scény:

Národní divadlo Praha, Státní opera Praha, Slovenské národní divadlo Bratislava, Národní (dříve Státní) divadlo Brno.

Významné komorní soubory:

- smyčcová kvarteta (naše doména): Smetanovo (v l.1945-90), Vlachovo (1950-73), Janáčkovo, Kvarteto města Prahy, Panochovo, Talichovo, Kociánovo, Stamicovo, Wihanovo a další.
- komorní orchestry: Pražský komorní orchestr bez dirigenta (založen r.1951), Český komorní orchestr (r.1957 založil Josef Vlach), Slovenský komorní orchestr (r.1960 založil Bohdan Warchal), Komorní filharmonie Pardubice (v l.1970-77 šéfem L.Pešek), Sukův komorní orchestr a další.

Významná sborová tělesa:

Pražský filharmonický sbor (do r.1958 sbormistrem J.Kühn, v l.1960-82 Josef Veselka, v l.1982-92 Lubomír Mátl, po r.1992 Pavel Kühn), Pěvecký sbor Českého rozhlasu v Praze, Slovenský filharmonický sbor, Kühnův smíšený sbor (sbormistr Pavel Kühn, syn Jana Kühna), Pražští madrigalisté (vl.1956-81 šéfem Miroslav Venhoda), Kühnův dětský sbor (sbormistr Jiří Chvála), Bambini di Praga (založil a vedl Bohumil Kulínský, dnes jeho žena Blanka K. a syn Bohumil K.) a další.

6.2.6.2.3 Nejvýznamnější hudební festivaly

Pražské jaro (od r.1946 každoročně od 12.5. do začátku června)

Bratislavské hudební slavnosti (od r.1971 každoročně na podzim)

Mezinárodní hudební festival Brno, Janáčkův máj Ostrava a další.